

ХЕРСОНСЬКА ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА ПАЛАТА ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

© 2015 ОСТРОУМОВА В. В.

УДК 331.105.42

Остроумова В. В. Херсонська торгово-промислова палата як елемент інфраструктури підтримки підприємництва

Метою статті є дослідження показників розвитку малого та середнього підприємництва Херсонської області, розробка теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо його подальшого сталого функціонування та ефективної інфраструктурної підтримки регіональною торгово-промисловою палатою. Розглянуто результати роботи торгово-промислової палати України та її структурного підрозділу в Херсонській області. Проаналізовано показники діяльності малого та середнього підприємництва, фізичних осіб – підприємців у Херсонській області та порівняно їх із середніми по Україні. Досліджено значення регіональної торгово-промислової палати для розвитку місцевого бізнесу. Визначено проблеми та перспективи розвитку інфраструктури українського бізнес-середовища.

Ключові слова: торгово-промислова палата, малий та середній бізнес, підприємництво.

Табл.: 1. **Бібл.:** 11.

Остроумова Вікторія Володимирівна – кандидат економічних наук, президент Херсонської торгово-промислової палати (вул. Гагаріна, 34-А, Херсон, 73000, Україна)

E-mail: bv.aleksandrova@gmail.com

УДК 331.105.42

UDC 331.105.42

Остроумова В. В. Херсонская торгово-промышленная палата как элемент инфраструктуры поддержки предпринимательства

Целью статьи является исследование показателей развития малого и среднего предпринимательства Херсонской области, разработка теоретических принципов и практических рекомендаций относительно его дальнейшего устойчивого функционирования и эффективной инфраструктурной поддержки региональной торгово-промышленной палатой. Рассмотрены результаты работы торгово-промышленной палаты Украины и ее структурного подразделения в Херсонской области. Проанализированы показатели деятельности малого и среднего предпринимательства, физических лиц – предпринимателей в Херсонской области, проведено сравнение их со средними по Украине. Исследовано значение региональной торгово-промышленной палаты для развития местного бизнеса. Определены проблемы и перспективы развития инфраструктуры украинской бизнес-среды.

Ключевые слова: торгово-промышленная палата, малый и средний бизнес, предпринимательство.

Табл.: 1. **Библ.:** 11.

Остроумова Виктория Владимировна – кандидат экономических наук, президент Херсонской торгово-промышленной палаты (ул. Гагарина, 34-А, Херсон, 73000, Украина)

E-mail: bv.aleksandrova@gmail.com

Ostroumova V. V. The Kherson Chamber of Commerce and Industry as an Element of the Entrepreneurship Support Infrastructure

The article is aimed at studying the development indicators for small and medium entrepreneurship of Kherson region, elaborating of theoretical principles and practical recommendations for the further sustainable and effective infrastructure support by the regional Chamber of Commerce and Industry. The results of work of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine and its structural subdivisions in the Kherson region have been considered. The article analyzes the indicators of activity of small and medium entrepreneurship, as well as individual entrepreneurs in the Kherson region, compared with the average in Ukraine. The importance of the regional Chamber of Commerce and Industry for the development of local business has been examined. Problems and prospects of development for infrastructure of the Ukrainian business environment have been identified.

Key words: Chamber of Commerce and Industry, small and medium business, entrepreneurship.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 11.

Ostroumova Viktoriia V. – Candidate of Sciences (Economics), President of the Kherson Chamber of Commerce and Industry (vul. Naharina, 34-A, Kherson, 73000, Ukraine)

E-mail: bv.aleksandrova@gmail.com

Розвиток малих і середніх підприємств (МСП) у регіонах України є ключовим елементом подальшого формування національної економіки. Оскільки саме малий та середній бізнес здатний забезпечити ефективну зайнятість населення, підвищити рівень його добробуту до європейських стандартів та сформувати самодостатні місцеві бюджети. Проте МСП отримує недостатню державну підтримку – через те, що в законодавчих і виконавчих органах влади в основному лобіюються інтереси великого бізнесу. Тому розгляд діяльності Торгово-промислової палати (ТПП) України та її регіональних підрозділів у даному напрямку є надзвичайно актуальним, особливо в аспекті інфраструктурної підтримки МСП.

Розвиток малого та середнього бізнесу, його інфраструктурне забезпечення у свої працях розглядали: Балдич Н. [9], Безугла Л. С. [2], Васильців Т. Г. [4], Ходько Н. [8], Чуньбу Д. [11] та інші.

Безпосередньо дослідженням діяльності Торгово-промислової палати України та її регіональних підрозділів займалися: Б. В. Александрова [1], Г. М. Болдирь [3], С. В. Науменко [5], Г. Д. Чижиков [10] та ін.

Однак більшість проведених досліджень розглядали діяльність торгово-промислової палати на загальнонаціональному рівні, не приділяючи належної уваги регіональним палатам та їх впливу на розвиток МСП. Тому функціонування Херсонської ТПП та її співпраця з місцевим малим і середнім бізнесом потребує подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження стану МСП Херсонської області, розробка теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо їх подальшого розвитку та ефективної інфраструктурної підтримки регіональною торгово-промисловою палатою.

Торгово-промислова палата України створена Законом України «Про торгово-промислові палати в Україні» у 1997 р. як недержавна неприбуткова організація, що здійснює свою діяльність з метою сприяння розвитку підприємництва. За останні п'ять років (2010–2014 рр.) вона значно наростила свій потенціал, зокрема, обсяги наданих послуг порівняно з попереднім п'ятиріччям збільшилися в півтора рази.

До позитивних здобутків діяльності ТПП України за 2010–2014 рр. можна віднести такі:

- ✦ забезпечення функціонування 19 галузевих комітетів;
- ✦ опрацювання 31 проекту нормативно-правових актів;
- ✦ засвідчення понад 2,5 млн сертифікатів походження різних форм;
- ✦ оформлення близько 720 тис. висновків про походження товару;
- ✦ проведення понад чверті мільйонів експертиз;
- ✦ відвідання палати 347 делегаціями із майже 90 країн світу;
- ✦ організація понад 115 ділових місій за кордон;
- ✦ проведення більше 1375 виставок і ярмарків в Україні;
- ✦ здійснення 57 експозицій українських підприємств у понад 20 країнах світу, де була представлена продукція 500 вітчизняних підприємств [6].

Херсонська Торгово-промислова палата створена в регіоні за ініціативою підприємців та є організацією, що входить до інституту торгово-промислових палат в Україні, маючи своє відділення у м. Скадовськ. У її складі, за власним бажанням, об'єднанні компанії, підприємства, установи, що прагнуть розвивати свою діяльність та налагоджувати виробничі й торгові зв'язки як усередині країни, так і за її межами. Херсонська ТПП надає комплексну підтримку місцевому бізнесу, що прагне встановлювати ділові зв'язки, заключати економічні угоди з резидентами зарубіжних країн, освоювати інноваційні форми співпраці та розширювати межі реалізації своєї продукції.

Функції, напрями діяльності та послуги Херсонської торгово-промислової палати схожі з класичними функціями торгових палат в Україні. До них можна віднести: проведення навчання та консультацій з підприємницької діяльності; забезпечення підприємців необхідною інформацією; практичну допомогу в здійсненні зовнішньоекономічних операцій: оформлення документації та вантажу, митно-брокерські послуги. Серед послуг, які надає Херсонська ТПП, є товарна експертиза та сертифікація, супровід державних закупівель, юридичні консультації, реєстрація товарних знаків, присвоєння штрихових кодів та ін.

Херсонська ТПП реєструє та вносить зміни до «Недержавного Реєстру надійних партнерів» та видає відповідні свідоцтва, що дають змогу вітчизняним підприємствам зміцнювати свої позиції на національному та іноземному ринках, співпрацювати з іноземними контрагентами на рівних умовах.

Одним із ключових напрямків діяльності Херсонської торгово-промислової палати є розвиток зовнішньоекономічних зв'язків. Представники Палати укладають і реалізують з ТПП зарубіжних країн договори про співпрацю, проводять ділові конференції та семінари, де в неформальній обстановці вітчизняні підприємці мають можливість налагодити зв'язки з іноземними компаніями.

Просування продукції місцевого виробництва реалізується за допомогою спеціалізованих і багатопрофільних виставок-ярмарків, що проводяться Херсонською торгово-промисловою палатою як на місцевому, так і на міжнародному рівнях. Серед найбільш відомих можна виділити такі заходи: «Бізнес-сервіс», «Агросвіт», «Книжковий салон», «Херсонський ярмарок».

Однією з унікальних функцій інституту торгово-промислових палат в Україні загалом і Херсонської ТПП зокрема є закріплене Законом України право представляти та захищати інтереси малого та середнього підприємства, що набуває особливої актуальності в умовах децентралізації та збільшення впливу місцевих органів самоврядування на формування політики економічного розвитку.

Таким чином, Херсонська ТПП є тим елементом інфраструктурної підтримки підприємництва, що забезпечує стале зростання організаційної спроможності суб'єктів підприємництва, стимулює розвиток бізнесвідносин та міжнародної діяльності, формує позитивний бізнес-клімат у регіоні та забезпечує ефективну співпрацю бізнесу з місцевою владою.

Робота Херсонської ТПП спрямована на розвиток економіки Херсонського регіону, формування промислово-фінансової, торгівельної та наукової співпраці в області. Вчасно реагуючи на соціально-економічну кон'юнктуру, Херсонська ТПП забезпечує своєрідну інфраструктурну підтримку для побудови ефективного діалогу між МСП і владою [7].

Розглянемо стан розвитку МСП у Херсонській області. Станом на 1 січня 2015 р. наявне населення області становило 1067,9 тис. осіб, при цьому 38,8% населення області є сільським, а 61,2% – міським. Таким чином, рівень урбанізації області є дещо нижчим, ніж в Україні загалом (69,2%). Населення обласного центру – міста Херсон – становило 334,8 тис. осіб. Херсон є найважливішим економічним центром області. Однак міста Нова Каховка (68,6 тис. осіб) і Каховка (37,1 тис. осіб) також є важливими центрами економіки області, де домінують сектори промисловості (35% обсягу реалізації підприємств), торгівлі (31%) і сільського господарства (25%).

У 2014 р. у Херсонській області нараховувалося 8 156 МСП. При цьому середні підприємства становили 3,4%, що є нижчим показником, ніж у середньому по Україні (4,7%). В області зафіксовано 76,4 МСП в розрахунку на 10 тис. осіб, що є нижчим за загальноукраїнський показник – 89,5, але вищим за показники багатьох інших регіонів (табл. 1). МСП у 2014 р. забезпечували зайнятість 93,8% усіх зайнятих на підприємствах області, що є значно вищим показником, ніж у середньому по Україні – 69,9% [9, с. 22].

Зведені показники діяльності малих і середніх підприємств у Херсонській області

Показник	Херсонська область, 2014 р.	Україна, 2014 р.
Підприємства		
Кількість МСП, од.	8 156	340 485
середні, % від всіх МСП	3,4	4,7
малі, % від всіх МСП	96,6	95,3
– з них мікропідприємства, % від всіх МСП	84,7	81,9
Концентрація МСП, на 10 тис. осіб	76,4	89,5
Зайнятість на МСП, % всіх підприємств	93,8	69,9
середні, % від всіх підприємств	51,1	42,8
малі, % від всіх підприємств	42,7	27,1
– з них мікропідприємства, % від всіх підприємств	19,0	11,7
Сукупний обсяг реалізації МСП, % від всіх підприємств	87,9	58,4
середні, % від всіх підприємств	48,1	41,2
малі, % від всіх підприємств	39,8	17,2
– з них мікропідприємства, % від всіх підприємств	13,5	5,7
Обсяг реалізації МСП, на одне підприємство, млн грн	3,5	6,9
Частка підприємств, які отримали прибуток:		
– середніх підприємств, % від підприємств відповідного розміру	63,0	62,6
– малих підприємств, % від підприємств відповідного розміру	69,5	66,5
– мікропідприємств, % від підприємств відповідного розміру	70,3	66,9
Обсяг сплаченого єдиного податку на одне підприємство, тис. грн	10,7	13,2
Фізичні особи – підприємці		
Кількість зареєстрованих ФОП, од.	56 941	2 111 527
Кількість ФОП, що подали податкову звітність, % від всіх зареєстрованих ФОП	72,4	73,6
– частка ФОП на загальній системі оподаткування, % від ФОП, що подали податкову звітність	43,4	35,6
– частка ФОП на спрощеній системі, % від кількості ФОП, що подали податкову звітність	56,6	64,4
– I група платників єдиного податку, % від ФОП на спрощеній системі	18,6	17,8
– II група платників єдиного податку, % від ФОП на спрощеній системі	58,5	54,7
– III група платників єдиного податку, % від ФОП на спрощеній системі	22,8	27,4
– V група платників єдиного податку, % від ФОП на спрощеній системі	0,06	0,09
Кількість діючих ФОП, од.	24 773	968 756
Частка діючих ФОП, % від всіх ФОП	43,5	45,9
Концентрація діючих ФОП, на 10 тис. осіб	232,0	250,9
Обсяг реалізації, на одну ФОП, тис. грн	257	294
Частка ФОП, які використовували найману працю, % від усіх діючих ФОП	18,9	17,8

Питома вага МСП у сукупному обсязі реалізації підприємств області також була високою – 87,9% проти 58,4% в Україні загалом. У розрахунку на одне підприємство обсяг реалізації склав 3,5 млн грн, що є меншим порівняно з 6,9 млн у середньому по Україні. Показники кількості прибуткових малих підприємств є дещо вищими від загальноукраїнського показника: серед малих підприємств області було 69,5% прибуткових, а в Україні загалом – 66,5%. Водночас поміж середніх підприємств області прибутковими були 63,0% порівняно з 62,6% в

Україні загалом. Середній розмір єдиного податку, сплаченого підприємствами, що обрали спрощену систему оподаткування, становить 10,7 тис. грн, що нижче середнього по Україні показника 13,2 тис. грн. В області зареєстровано 56,9 тис. ФОП, з яких діяли (мали дохід) у 2014 р. 43,5% (загалом по Україні – 45,9%). При цьому в області частка ФОП, що обрали спрощену систему оподаткування, є меншою від показника в середньому в Україні (56,6% і 64,4% відповідно). У 2014 р. у Херсонській області нараховувалося 232,0 діючих ФОП на

10 тис. осіб, що є нижчим показником порівняно з показником у середньому по Україні (250,9). Обсяг реалізації в розрахунку на одну ФОП є також нижчим від загальноукраїнського рівня – відповідно 257 тис. грн і 294 тис. грн. Працю найманих працівників використовували 18,9% ФОП області (в Україні загалом 17,8%). Кількість найманих працівників на одну ФОП є дещо нижчою, ніж у середньому по Україні (3,2 і 3,3 відповідно) [8, с. 73–74].

Отже, Херсонська область має достойні показники розвитку малого і середнього підприємництва. Зокрема, показник концентрації МСП є значним у порівнянні з іншими областями країни; МСП забезпечує значну частку зайнятості та обсягу випущеної продукції; рентабельними є більше 2/3 малих підприємств та трохи менше – середніх. Водночас показники розвитку діяльності фізичних осіб підприємців в області свідчать про те, що цей сегмент економіки регіону має невисокі показники: концентрація ФОП на 10 тис. осіб є доволі низькою, обсяги реалізації в розрахунку на одну ФОП також є низькими; наймана праця використовується приблизно на середньому рівні по державі. Підприємства і ФОП області сплачують податки в меншому обсязі, ніж у середньому по Україні. Це свідчить про невисоку прибутковість бізнесу і частково – про його тінізацію.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в Україні сформувався комплекс проблем щодо розвитку МСП, які визнаються всіма групами інтересів і можуть бути використані для формування пріоритетних напрямів державної політики. Головними проблемами розвитку МСП в Україні сьогодні є:

- ✦ зарегульованість підприємницької діяльності та неможливість здійснювати підприємницьку діяльність прозоро;
- ✦ широко укорінена корупція;
- ✦ обмежений доступ до фінансових ресурсів;
- ✦ загальна незахищеність бізнесу;
- ✦ непрофесійний менеджмент МСП;
- ✦ організаційно слабкі бізнес-об'єднання, у тому числі й регіональні ТПП.

Розвиток МСП загалом може мати дуже позитивний ефект для України як запорука соціальної стабільності, економічної конкуренції та розвитку політичної демократії. Водночас на сьогодні умови діяльності МСП є складними не тільки з огляду на корупцію і зарегульованість, але й з огляду на економічні проблеми України. Важливими питаннями є забезпечення якості, розвиток інфраструктури сектора МСП і протидія зростанню корупційної складової в їхній діяльності.

Ситуацію щодо підтримки МСП погіршує відсутність послідовної державної політики, спрямованої на підтримку і розвиток сектора. На сьогодні не завершений процес реформування державної системи підтримки розвитку підприємництва, не розподілено функції між центральними органами виконавчої влади, а також державними службами, агенціями та бізнес-об'єднаннями. На нашу думку, в країні слід створити спеціалізовану державну агенцію, відповідальну за політику у сфері підтримки МСП, або передати частину цих функцій

Торгово-промислової палати України. У такому разі, загальну політику визначатиме Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, а реалізацією політики опікуватиметься ТПП України, що матиме необхідну мережу на регіональному рівні.

Необхідно виробити узгоджену державну політику у сфері підтримки МСП, яка повинна бути послідовною і наскрізною, охоплювати не тільки суто регулювання діяльності МСП, але й передбачати розвиток інституційної підтримки МСП, а також активізацію діалогу між державою і бізнес-об'єднаннями.

Відносини МСП і великого бізнесу є також важливим питанням. З одного боку, існує проблема монополізації ринків, відвертого лобізму і державних преференцій для великого бізнесу. З іншого боку, великий бізнес відчуває сильний соціальний тиск на територіях своєї присутності, особливо за умов модернізації виробництва і скорочення персоналу на підприємствах. За таких умов МСП є резервом, де вивільнені працівники можуть знайти роботу чи реалізувати свою підприємницьку ініціативу. Крім того, великий бізнес зацікавлений в розвитку сектора МСП для передачі непрофільних видів діяльності на аутсорсинг, тому інноваційність і професійність МСП, а також налагодження контактів між компаніями є предметом інтересу великого бізнесу.

Децентралізація як задекларований напрямок реформ сприймається нами неоднозначно. Потенційно вона може сприяти покращенню умов здійснення підприємницької діяльності, що пояснюється більшою зацікавленістю органів місцевого самоврядування в наповненні місцевих бюджетів, зростанням впливу місцевих бізнес-об'єднань. Однак загрозою є зростання корупції на місцях і посилення регуляторного тиску з боку місцевих органів влади. Важливою є реальна децентралізація з передачею як відповідальності, так і необхідних повноважень та фінансових ресурсів на рівень місцевої влади. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Александрова Б. В.** Торгово-промислова палата України в системі факторів розвитку підприємництва / Б. В. Александрова // Академічний огляд. – 2015. – № 1 (42). – С. 35–43.
- 2. Безугла Л. С.** Соціально-економічні функції держави щодо розвитку малого та середнього підприємництва в Україні / Л. С. Безугла // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». – 2011. – № 2.
- 3. Болдирь Г. М.** Моделі поведінки торгово-промислової палати як інформаційного агента в системі взаємодії бізнесу та влади / Г. М. Болдирь // Вісник економічної науки України. – 2009. – № 1 (15). – С. 39–43.
- 4. Васильців Т. Г.** Інституційне середовище підприємницької діяльності та його вплив на транзакційні витрати підприємництва в Україні / Т. Г. Васильців, Т. Б. Матоліч // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2011. – № 2. – С. 60–74.
- 5. Науменко С. В.** Регіональна палата – ключ до нових ринків / С. В. Науменко // Діловий вісник. – 2003. – № 4 (107). – С. 22–23.
- 6.** Торгово-промислова палата України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ucci.org.ua>

7. Херсонська торгово-промислова палата [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tpp.ks.ua>
8. **Ходько Н.** Мале і середнє підприємництво в Україні: стан розвитку та регіональні відмінності / Н. Ходько, Н Балдич, Л. Чорній. – К. : Проект USAID, 2015. – 96 с.
9. **Ходько Н.** Розвиток малого і середнього підприємництва в Україні: проблеми, потреби, перспективи / Н. Ходько, Н. Балдич, Л. Чорній. – К. : Центр громадської експертизи, Центр міжнародного приватного підприємництва, 2015. – 44 с.
10. **Чижиков Г.Д.** Моделювання консолідації стратегічних цілей суб'єктів бізнес-асоціацій в умовах глобалізації / Г. Д. Чижиков // Вісник Хмельницького національного університету. – 2006. – № 2. – С. 117–123.
11. **Чуньбу Д.** Чинники інтернаціоналізації діяльності малих і середніх підприємств в умовах глобалізації / Д. Чуньбу // Вісник Одеського національного університету. – 2010. – № 8. – С. 58–68.

REFERENCES

- Aleksandrova, B. V. "Torhovo-promyslova palata Ukrainy v systemi faktoriv rozvytku pidpriemnytstva" [Chamber of Commerce of Ukraine in the factors of entrepreneurship]. *Akademichnyi ohliad*, no. 1 (42) (2015): 35-43.
- Bezuhla, L. S. "Sotsialno-ekonomichni funksii derzhavy shchodo rozvytku maloho ta serednyoho pidpriemnytstva v Ukraini" [Socio-economic functions of the state on the development of small and medium business in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 2 (2011).
- Boldyr, H. M. "Modeli povedinky torhovo-promyslovoi palaty yak informatsiinoho ahenta v systemi vzaiemodii biznesu ta vlady" [Models of behavior Chamber of Commerce as an information agent system of collaboration between business and government]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no. 1 (15) (2009): 39-43.
- Chyzykov, H. D. "Modeliuvannia konsolidatsii stratehichnykh tsilei sub'iektiv biznes-asotsiatsii v umovakh hlobalizatsii" [Modeling consolidation of strategic goals of the subjects of business associations in the context of globalization]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 2 (2006): 117-123.
- Chunbu, D. "Chynnyky internatsionalizatsii diialnosti malykh i serednikh pidpriemstv v umovakh hlobalizatsii" [Factors internationalization of SMEs under globalization]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu*, no. 8 (2010): 58-68.
- Khersonska torhovo-promyslova palata. <http://www.tpp.ks.ua/>
- Khodko, N., Baldych, N., and Chornii, L. *Male i serednie pidpriemnytstvo v Ukraini: stan rozvytku ta rehionalni vidminnosti* [Small and medium business in Ukraine: state development and regional differences]. Kyiv: Proekt USAID, 2015.
- Khodko, N., Baldych, N., and Chornii, L. *Rozvytok maloho i serednyoho pidpriemnytstva v Ukraini: problemy, potreby, perspektyvy* [Small and medium business in Ukraine: problems, needs and prospects]. Kyiv: Tsentr hromadskoi ekspertyzy; Tsentr mizhnarodnoho pryvatnoho pidpriemnytstva, 2015.
- Naumenko, S. V. "Rehionalna palata – kliuch do novykh rynkiv" [Regional Chamber – the key to new markets]. *Dilovyi visnyk*, no. 4 (107) (2003): 22-23.
- Torhovo-promyslova palata Ukrainy. <http://www.ucci.org.ua>
- Vasylytsiv, T. H., and Matolych, T. B. "Instytutsiine seredovyshe pidpriemnytskoi diialnosti ta ioho vplyv na transaktsiini vytraty pidpriemnytstva v Ukraini" [The institutional environment business and its impact on the transaction costs of business in Ukraine]. *Visnyk Volynskoho instytutu ekonomiky ta menedzhmentu*, no. 2 (2011): 60-74.